

Het interview: Koos van Dam

Normaliseren

De Nederlandse ambassadeur in Berlijn, Nikolaos van Dam, wil dat Duitsland nu eens als een normaal land wordt beschouwd. Daarbij past ook de aanwezigheid van bondskanselier Gerhard Schröder bij de viering van, bijvoorbeeld, Bevrijdingsdag. Een voorstel dat hem de afgelopen week niet in dank werd afgenomen. De arabist Van Dam, die in 1991 tijdens de Golfoorlog in Bagdad zat, kwam twee jaar geleden naar Berlijn. 'Duitsland is veel spannender als het om belangen gaat.'

tekst HANS VERBEEK, foto's MENNO BOERMANS

Was u verrast door de afwijzende reacties op uw suggestie dat ook Duitsers welkom zouden moeten zijn bij de viering van bevrijdingsdag in Nederland?

"In zoverre: veel mensen die het erover hebben gehad, hebben mijn voordracht helemaal niet gelezen. Men heeft gereageerd op een paar krantenberichten. Daarin is het soms in wat scherper of in andere zin gesteld dan het überhaupt ter sprake is gekomen."

Hoe had u het dan willen zien?

"Mijn hoofdmotto is eigenlijk: als je een gemeenschappelijke geschiedenis hebt, is het ook goed gemeenschappelijk te herdenken. In Europees kader, of in een iets groter kader."

"Ik heb geconstateerd dat het herdenken een ontwikkeling heeft doorgemaakt. Er heeft een verschuiving plaatsgevonden: van een bijeenkomst over alleen de Tweede We-

reldoorlog naar herdenken in veel bredere zin, inclusief de hele periode na de Tweede Wereldoorlog. Dus ook voor alle mensen die gevallen zijn bij vredesoperaties waar ook ter wereld.

"Daarvan uitgaand constateer ik een inconsequentie in het uitnodigingsbeleid. Dat houdt geen gelijke tred met de realiteit. Voor zover de herdenkingen nog alleen over de Tweede Wereldoorlog gingen, zou het terecht zijn geweest dat alleen vertegenwoordigers van de geallieerden werden uitgenodigd, landen die tegen de nazi's hadden gevochten. Daar hoorden de Duitsers natuurlijk niet bij. Maar de tegenwoordige herdenkingen zijn ook bedoeld voor de hele periode daarna, waarin de Duitsers wel onze geallieerden zijn. Tachtig procent van onze gevechtseenheden staat onder gemeenschappelijk Nederlands-Duits bevel. Geallieerder kan bijna niet. Wij hebben in-

middels met Duitsland en andere bondgenoten samengewerkt bij diverse vredesoperaties op de Balkan. Degenen die in dat kader gesneuveld zijn, zouden wij ook gezamenlijk met de Duitsers moeten herdenken."

Maakt u eigenlijk een onderscheid tussen 4 en 5 mei?

"Ik maak daar geen onderscheid in, maar dat kan natuurlijk best. De 5de mei is iets om te vieren, en als je dat in bredere kring wilt doen, is het misschien beter daarmee te beginnen. Dan is het ook niet meer een nationale familiegebeurtenis. Dan zou 5 mei een prachtig begin kunnen zijn, waarbij je samen viert dat je van de dictatuur af bent. Dat is ook voor de Duitsers iets om te vieren."

Had u de uitnodiging aan Schröder al verstuurd?

"Nee, er is helemaal geen sprake van uitno-

Het interview: Koos van Dam

digingen. Het Nationaal Comité 4 en 5 mei bepaalt het uitnodigingsbeleid, dat vervolgens al dan niet wordt goedgekeurd door de regering. Het is niet aan mij om uitnodigingen te versturen, en ook niet aan Schröder of andere mensen. Bij mijn weten ligt het beleid voor de komende jaren overigens al vast."

Er zijn al Kamervragen gesteld over de weigering van het Comité 4 en 5 mei.

"O ja? Wanneer?"

Afgelopen dinsdag, door PvdA-Kamerlid Rehwinkel.

"Misschien kunnen we die gelijk opvragen. Dat wil ik dan toch wel even zien. Het maakt dus wel discussie los. Maar ik zou nu graag over een ander onderwerp praten."

Nog één ding: er bestond de afgelopen dagen wat onduidelijkheid over de vraag in hoeverre uw uitspraken nu op persoonlijke titel waren gedaan, of in samenspraak met de regering.

"Voor een deel heb ik op persoonlijke titel gesproken en voor een deel heb ik mij gebaseerd op eerder gepubliceerde uitspraken van staatssecretaris Benschop. Misschien is dat duidelijk genoeg."

U was zelf op 5 mei 1945 één maand en vijf dagen oud.

"Eh... ja, dat klopt."

Heeft u van uw ouders of andere mensen van hun generatie iets meegekregen van anti-Duitse gevoelens?

"Natuurlijk hoorde ik dat om me heen. Ik herinner me nog vroegere dodenherdenkingen in Amsterdam, op het Weteringplantsoen, waar ik als jonge jongen bij ben geweest. Daar heb ik natuurlijk gemerkt dat sommige mensen het heel moeilijk hadden met die herdenking. En ik kende ook mensen die opgroeiden in een omgeving van anti-Duitse gevoelens. Mensen die nooit meer een voet op Duitse bodem wilden zetten."

Ook bij u thuis?

"Nee, bij mij thuis werd duidelijk een onderscheid gemaakt tussen het nationaal-socialisme en de rijke Duitse cultuur. Voordat mijn vader patholoog-anatoom werd, was hij als theoloog altijd bezig met Duitse filosofen. De filosofie is voor een heel groot deel in het Duits. Dat was voor mij de eerste kennismaking met de Duitse cultuur: Faust, Goethe, Schiller. Mijn ouders konden dat onderscheid dus maken, maar veel andere mensen niet: die zagen Duitsland altijd door die ene bril."

"Maar daar had ik geen last van. Dus ik had al een zekere affiniteit met juist die kant van Duitsland. Vandaar dat het voor mij extra aantrekkelijk was naar Duitsland te gaan. Ook de grammaraboeken voor mijn studie Arabisch waren overigens in het Duits. Het Duits heeft in de oriëntalistiek een heel grote traditie."

Dus u heeft eigenlijk vanuit het Duits Arabisch geleerd?

"Ja. Dat was vroeger heel normaal. Tegenwoordig leert men meer uit Engelse handboeken."

Hoe doet u dat met uw voornaam, Nikolaos, als u zich in het Arabisch moet voorstellen?

"Ik gebruik een andere voornaam dan mijn collega Biegnan. Hij noemde zich vroeger Niek. En eh... dat betekent wat anders. Als arabist weet je, dat je je niet met die naam moet voorstellen. Dat heeft hij destijds ook snel ontdekt uit de reacties van Arabische vrienden."

Dan ben ik natuurlijk heel benieuwd wat dat dan betekent.

"Dat vertel ik dan later nog wel." (het betekent 'neuk', red.)

In het Nederlands noemt u zich vaak gewoon Koos.

"Ja, dat is mijn roepnaam. Maar je schrijft Nikolaos. Mijn vader was een grote liefhebber van de Griekse cultuur. En daarom heeft hij mij deze Griekse variant van de naam gegeven."

U spreekt nog wel graag Arabisch? Ik heb eens gehoord dat u in een café, hier in Berlijn, direct op het Arabisch overschakelde toen u een Arabische collega tegenkwam.

"Ah, dat was de senior-secretaris van het Iraakse ministerie van Buitenlandse Zaken. Een oude bekende, hij was tijdens de Golf-

'Je hoeft echt niet eindeloos boeken over de islam gaan lezen'

oorlog staatssecretaris van Buitenlandse Zaken. Met hem heb ik toen veel contact gehad. En dit was de eerste keer dat ik hem weer zag."

Maar wel onder heel andere omstandigheden, hier in Berlijn. Toen was hij zogezegd de vijand. "Ik wil niet zeggen dat Irak de vijand was, want we hadden, en hebben nog altijd, heftrekkingen met dat land. Maar het was aardig hem hier weer tegen te komen. En dan hebben we ons natuurlijk onderhouden in dezelfde taal als waarin we ons destijds onderhielden. Eh... is dat goed Nederlands?" **Niet echt. De eerste germanismen sluipen er al in.**

"Die krijg je heel snel in Duitsland. Ik merk het ook aan de zinswendingen van andere Nederlanders die hier al enige tijd zitten." **Heeft u de afgelopen weken nog wel eens gedacht: zat ik nog maar in een Arabisch land?**

"Nee, ik zou niet weten waarom. Het is echt niet zo dat je met weemoed denkt: zat ik er maar, als de aanvallen beginnen."

Ik kan me voorstellen dat het in Irak tijdens de Golfoorlog spannender was dan in het veilige Duitsland.

"Natuurlijk is het spannender als je in crisissituaties zit. Maar Duitsland is veel spannender als het om belangen gaat. En dat vind ik een van de grote verschillen met de andere posten waar ik heb gezeten: die enorme intensiteit van de contacten tussen

Nederland en Duitsland. Zit je in Irak, dan komt eens in de zoveel jaar een minister of een staatssecretaris op bezoek, en dat is het dan. In Duitsland heb ik alle ministers leren kennen. Dus het is een ander soort fascinatie."

Hoe ziet u de internationale ontwikkelingen sinds 11 september?

"Ik denk dat ik daar anders tegenaan kijk dan vele anderen. Er wordt soms gedacht dat de wereld totaal veranderd is. Maar dat geldt natuurlijk alleen voor dat deel van de wereld dat hiervan het slachtoffer is geworden, met name de Verenigde Staten. Men dacht dat men op eigen gebied niet kon worden aangevallen.

"Maar kijk je naar Irak of de Palestijnse gebieden: daar is helemaal niets veranderd. Daar is de situatie voor en na 11 september vrijwel hetzelfde. Dus de beleving is in dat deel van de wereld, denk ik, nogal anders." **In de afgelopen weken is vaak een botsing van de culturen voorspeld.**

"Dat hebben we voor een heel groot deel zelf in de hand. Ik geloof niet dat je in dat soort termen moet spreken. Want dan dreigt een *self-fulfilling prophecy*. Al die artikelen in de pers over de islam. De islam heeft er misschien niets mee te maken.

"Je hoeft, naar mijn idee, echt niet eindeloos boeken over de islam te gaan lezen om erachter te komen wat zo'n terrorist heeft

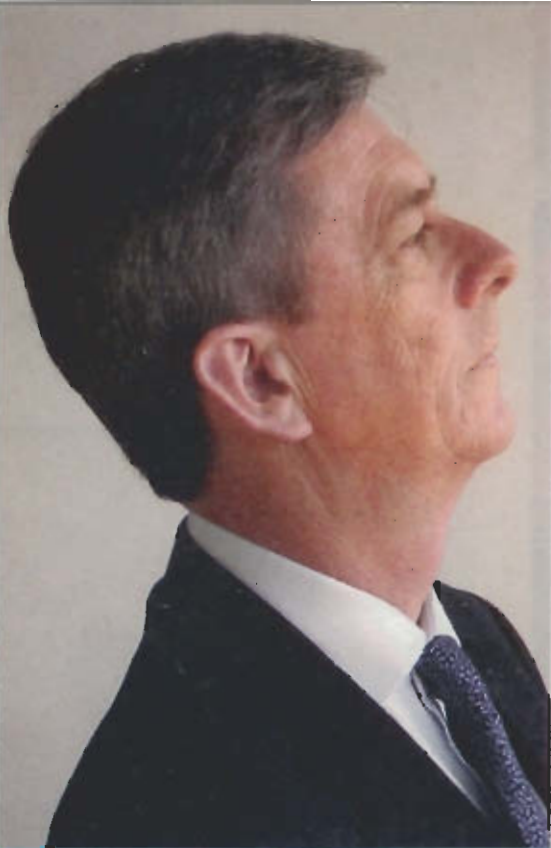
bewogen. Hij heeft weliswaar religieuze argumenten gebruikt, maar de islam is niet het hoofdthema. Natuurlijk is het prachtig als je die religie kunt doorgronden. Ik heb dan het voordeel dat ik mij er al tientallen jaren eerder mee bezig heb gehouden."

Kunt u de beweegredenen van die terroristen dan beter doorgronden?

"Wat een heel belangrijke rol speelt, is de afkeer van de Verenigde Staten, maar die is algemeen in de Arabische wereld. Die komt enerzijds door de opstelling van de Amerikanen ten opzichte van Israël en het Arabisch-Israëliëse conflict, anderzijds door wat wordt ervaren als een Amerikaans gebrek aan begrip voor hun cultuur en gevoeligheden, zoals de aanwezigheid van Amerikaanse troepen op het Arabisch Schiereiland."

Maandag begint hier in Duitsland de conferentie waar over de toekomst van Afghanistan wordt gesproken. Daar komen al die bevolkingsgroepen bij elkaar om te proberen een nieuwe interim-regering op te bouwen. Ziet u parallellen met uw dissertatie, die ook ging over regionalisme en tribalisme, maar dan in Syrië?

"Wat ik in mijn dissertatie constateerde, was dat ook een minderheid de macht kan hebben. Kijk, er wordt alom gezegd dat die Pashtus, de Pathanen, er natuurlijk in moeten zitten, omdat die de meerderheid vor-

Het interview: Koos van Dam

men in Afghanistan. Dat denk ik ook wel, maar dat impliceert tegelijkertijd dat je een religieus, tribaal of etnisch systeem van regeren hebt.

"Stel dat je het naar Nederland zou vertalen: dan zou je krijgen dat zoveel mensen van Marokkaanse origine, zoveel van Turkse of Surinaamse en zoveel van Indonesische afkomst in de regering moeten zitten. Maar zo werkt dat bij ons toch niet. Wij stemmen op politieke partijen met bepaalde principes, die losstaan van etnische achtergrond. We zouden het zelfs als discriminatie ervaren."

Gaat u ze dat maar eens in Afghanistan vertellen.

"Goed, dat land verkeert natuurlijk in een heel andere situatie en daar spelen dergelijke dingen een heel andere rol. Maar het is wel een aspect dat misschien goed is om een keer te vernemen."

U bent nog niet als gastspreker uitgenodigd voor de Afghanistan-conferentie in Bonn?

"Niet dat ik weet, nee. Daarvoor is mijn kennis over Afghanistan ook misschien wat verroest. Ik ben er voor het laatst zo'n 34 jaar geleden geweest."

Uit het feit dat juist Duitsland gastheer is van die conferentie, blijkt ook dat dit land een steeds belangrijkere rol speelt in de internationale politiek. In het Bondsdag-debat over het sturen van Duitse troepen heeft bondskanselier

Schröder daar herhaaldelijk op gewezen. Is dat terecht, vindt u?

"Ik denk van wel. De Duitse rol in het buitenland werd tot nu toe gekenmerkt door *Selbstbeschränkung*. Maar eigenlijk is het een volstrekt natuurlijke ontwikkeling dat Duitsland zich aan het normaliseren is. Dat het als een van de grootste economische krachten ter wereld ook een evenredige rol in de wereldpolitiek speelt. En dat het weer van zich laat horen."

Ook op militair gebied?

"Ja, natuurlijk. Bijvoorbeeld in de vorm van vredesoperaties in het buitenland. Duitsland heeft wat dat betreft de afgelopen jaren een belangrijke ontwikkeling doorgemaakt. Eerst bij de vredesmissie in Kosovo, die toen nog enorme principiële discussies opleverde. Bij de vervolgooperaties in Macedonië was die vraag niet eens meer aan de orde. Daar heeft Duitsland nu zelfs de militaire leiding. En in Afghanistan is het dan voor het eerst met commando-eenheden."

"Dat zijn allemaal operaties ter verdediging van de westerse democratische waarden. En ik denk dat het goed is dat Duitsland daarin een rol speelt die het land toekomt. Een ander punt is het lidmaatschap van de Veiligheidsraad."

De permanente leden?

"Ja, wij kunnen ons best voorstellen dat

Duitsland daar bijkomt. Het is niet meer dan normaal dat Duitsland een belangrijke rol speelt. Dat is ook hun plicht. Het is eigenlijk een anomalie geweest dat een land dat zo groot is, een land van inmiddels 82 miljoen mensen, geen grotere rol kreeg toebedeeld. Natuurlijk is het best te begrijpen waarom dat zo was. Maar nu wordt het tijd, Duitsland weer als een normaal land te beschouwen. En dat had eigenlijk allang zo kunnen zijn."

Die nieuwe opstelling in het buitenlands beleid leidt wel gelijk tot spanningen in de Duitse regering. Schröder heeft in eigen huis blijkbaar nogal wat uit te leggen.

"Als je het kamerbreed bekijkt, niet. Dan heeft hij een overgrote meerderheid. Alleen de Groenen hebben er moeite mee. Maar ook de bevolking staat in ruime meerderheid achter de nieuwe buitenlandpolitiek van Duitsland."

De buurlanden ook?

"O zeker. Ik denk dat in Nederland allang de prominente aanwezigheid van Duitsland wordt toegejuicht. Dat wantrouwen dat er misschien heel lang geleden is geweest, is er absoluut niet meer. Met name omdat Duitsland één van de steunpilaren is van de Europese democratie."

Maar dat wantrouwen doet zich wel weer voor als Duitsland de zaken alleen met de andere Europese grootmachten Frankrijk en Groot-

1-4-1945: geboren te Amsterdam
 Studie Arabisch en politieke en sociale wetenschappen
 1973: doctoraal examen

Arabisch en politieke en sociale wetenschappen, Universiteit van Amsterdam

1977: promotie tot doctor in de Letteren, Universiteit van Amsterdam

1975-1980: medewerker Bureau Midden-Oosten, ministerie van Buitenlandse Zaken

1980-1983: eerste ambassade-secretaris te Beiroet, Libanon

1983-1985: tijdelijk zaakgelastigde te Tripoli, Libië

1985-1988: Sous-chef directie Afrika en Midden-Oosten, ministerie van Buitenlandse Zaken

1988-1991: ambassadeur te Bagdad, Irak

1991-1996: ambassadeur te Cairo, Egypte

1996-1999: ambassadeur te Ankara, Turkije

1999-heden: ambassadeur te Berlijn, Duitsland

'Het wordt tijd Duitsland weer als normaal land te beschouwen'

Britannië wil afhandelen, zoals laatst bij de EU-top in Gent of bij het beruchte elentje van Blair in Londen. Zulke ontmoetingen worden, ook in Nederland, met argusogen bekeken.

"Maar we waren aanwezig!"

Ja, na enig aandringen. Maar Kok was aanvankelijk over het hoofd gezien.

"Het was oorspronkelijk een kleiner gezelschap, ja."

Dus blijft de vraag of de kleinere landen, zoals Nederland, wel voldoende zijn voorbereid op een grotere macht van Duitsland.

"Maar het gaat helemaal niet om het uitdragen van macht. In bepaalde crisissituaties moet je heel snel kunnen beslissen. Dan kun je in de EU een bijeenkomst bijeenroepen, maar je kunt ook in kleinere kring iets bespreken tussen de militair belangrijkste landen."

Dat elentje bij Blair maakte duidelijk dat Nederland over het hoofd werd gezien. Heeft u die ervaring hier in Berlijn ook wel eens?

"Nee, die indruk heb ik zeker niet. Er is hier altijd een positieve reflex ten opzichte van Nederland. Wij worden hier duidelijk als een belangrijke partner gezien, waarmee je goed zaken kunt doen."

Hoewel je hier in Berlijn veel dichter bij Polen zit dan bij Nederland.

"Ja, puur geografisch wel. En Polen is historisch gezien belangrijk voor Duitsland. Maar Nederland heeft als economische

kracht evenveel volume als alle twaalf EU-kandidaatlanden bij elkaar."

Kunt u wat voorbeelden geven van die positieve reacties die u hier te beurt vallen?

"Wij worden vaak gezien als een voorbeeldland op een aantal gebieden. Een heel oud voorbeeld is natuurlijk het poldermodel en de daaruit resulterende lage werkloosheid. Dan willen de Duitsers toch graag van ons weten hoe wij dat doen. Dat ze dat beleid vervolgens niet met dezelfde compromisbereidheid uitvoeren als wij, is dan een andere zaak."

"Andere voorbeelden zijn de ethische kwesties, zoals de euthanasie of ons drugsbeleid. Maar ook bijvoorbeeld hoe wij met minderheden omgaan. Of hoe men denkt dat wij met minderheden omgaan, laat ik het zo formuleren."

Ja, is het niet bizar dat een integratiebeleid dat in Nederland voor een groot deel als mislukt wordt beschouwd, hier in Duitsland als een lichtend voorbeeld wordt gepresenteerd? Minister Van Boxtel die hier in Berlijn komt vertellen hoe wij het in Nederland doen?

"Ik weet niet of het mislukt is. Maar ook van negatieve ervaringen kan men leren. Dat is overigens wederzijds. We kunnen natuurlijk altijd van elkaar leren."

En daarbij dient Nederland Duitsland ook steeds meer als een normaal land te beschouwen?

"Ik zou er nog iets aan willen toevoegen: wij moeten ervoor zorgen dat we zelf een normaal land zijn. Op regeringsniveau loopt het natuurlijk prima in de bilaterale betrekkingen. Maar je hoort wel eens in Nederland van die volstrekt achterhaalde dingen over Duitsland. Wij moeten zelf genormaliseerd zijn, voordat Duitsland genormaliseerd is. Natuurlijk zijn er nog allerlei gevoelheden ten opzichte van Duitsland."

Dat blijkt ook uit die discussie over 4 en 5 mei.

"Maar misschien gaat het bij die afwijzing niet eens om gevoelheden ten opzichte van Duitsland. Men is volgens mij beland in een bepaald beleid, waaraan men blijkbaar vasthoudt. Eigenlijk is het een discussie die al tientallen jaren geleden gevoerd had moeten zijn."

Publicaties van Koos van Dam:

1977: *De rol van sektarisme, regionalisme en tribalisme bij de strijd om politieke macht in Syrië, 1961-1977 (dissertatie Universiteit van Amsterdam)*

1978: *Nederland en de Arabische wereld (ook in het Arabisch uitgegeven)*

1996: *The struggle for power in Syria: politics and society under Asad and the Ba'th party (ook in het Arabisch en Turks)*

1998: *De vrede die niet kwam. Twintig jaar diplomaat in het Midden-Oosten (met Jan Keulen)*